

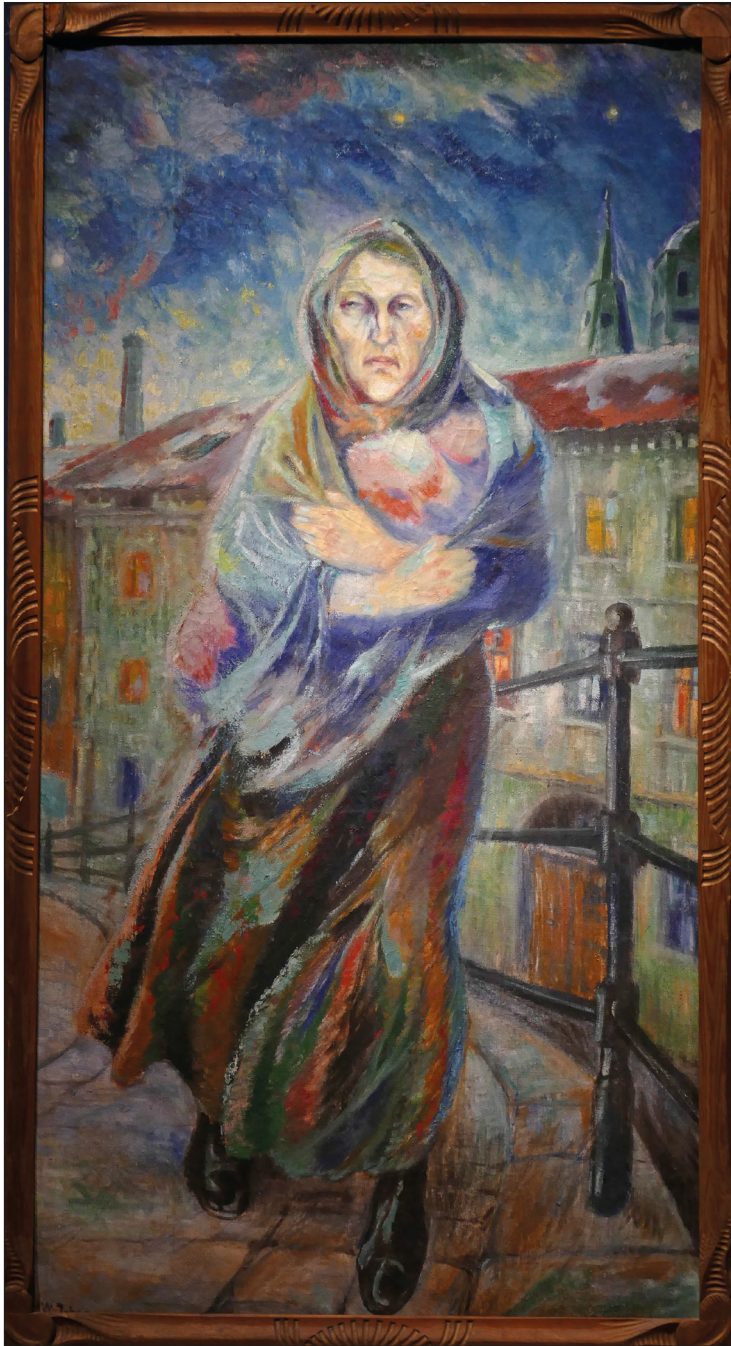
Aksel Waldemar Johannessen og hans kunstverks underlige skjebne

Michael 2017; 14: 246–52.

Maleren Aksel Waldemar Johannessen (1880–1922) arbeidet i Kristiania på begynnelsen av 1900-tallet. Maleriene reflekterer både sosialt engasjement og personlige konflikter. Hans uttrykksform var også i tidens stil, men likevel ble han raskt underkjent. Etter hans tragiske død 42 år gammel ble det stille om ham inntil kunstsamleren Haakon Mehren (f. 1938) gjenoppdaget kunstverkene i årene rundt 1990. Da startet Mehrens kamp for å få Johannessen anerkjent av det norske kunstmiljøet, men det viste seg å være en tung oppgave. Derimot ble Johannessens bilder tatt imot med stor interesse i utlandet og stilt ut i flere kjente museer. I august 2017 ble det arrangert en stor utstilling i lokalene til Blomqvists kunsthandel i Oslo, samme sted som det var minneutstilling i 1923. Oslo kommune har nå tilbud om å overta den delen av samlingen som tilhører Mehren og hans familie. Resten eies av investor Christen Sveaas (f. 1956) som eier Kistefosmuseet på Ringerike.

Aksel Waldemar Johannessen kom fra et arbeidermiljø i Kristiania, men utdannet seg som kunstner 1900–1907, blant annet som skulptør og treskjærer (1–3). I årene 1907–1912 var han møbelsnekker og treskjærer på Gjøvik, men kom så tilbake til Kristiania, der han begynte å arbeide ved Det Norske Teatret. Det var opprettet i 1913 med Hulda Garborg (1862–1934) som den sentrale person. Johannessen var gift med Anna Gjermine Nilsen (1879–1923). Sammen startet de det fortsatt eksisterende firmaet Heimen som ble teaterets systue. På denne tiden våknet interessen i samfunnet for norske bunader. Aksel Waldemar Johannessen ble en nøkkelperson for rekonstruksjon og design av bunader for forskjellige landsdeler.

Johannessen hadde åpenbart et vanskelig sinn og mange tunge tanker som han tok ut gjennom de maleriene som han i all stillhet framstilte i årene



*Figur 1: Mor og barn-motiv med Hammersborg som bakgrunn.
(Foto: Øivind Larsen)*

ved teateret. Stilen kunne være forskjellig, men mye minner om Edvard Munch (1863–1944) og andre samtidige, bortsett fra at Johannessens ansikter ofte er både forvrengte og utiltalende, kanskje som et gjenskinn av hvordan han så på verden rundt seg.

I 1922 var hans hustru Anna alvorlig kreftsyk. Han taklet ikke dette. Alkohol tok overhånd og førte til hans død i 1922. Han ble trøstet på dødsleiet av hustruen som selv døde kort tid etter. De etterlot seg to døtre som Hulda Garborg så til at ble tatt vare på. Hun fikk ordnet at Heimen ble overtatt av Bondeungdomslaget.

Det ble arrangert en minneutstilling i Blomqvists kunsthandel i 1923, og bildene ble positivt omtalt. Men så ble de glemt og borte. En årsak var nok at Johannessen selv verken hadde stilt ut eller solgt bilder. Han regnet seg dessuten som tilhørende en håndverker- og arbeiderkultur og var ikke med i de etablerte kunstnerkretsene. Overformynderiet tok seg av bildene da boet ble oppløst, lagret dem, og Johannessen ble glemt.

I 1990 ble kunstsamleren og investoren Haakon Mehren oppmerksom på at det fantes noen spektakulære malerier stuet inn på en låve i Bærum. De var en del av døtrenes arv etter Johannessen. Disse bildene ble starten på en prosess som har vart i flere tiår, nemlig Mehrens arbeid for å få Aksel Waldemar Johannessen fram i lyset igjen. Flere bilder ble funnet etter hvert. I alt ser det ut til å eksistere ca. 100 lerreter.

Nasjonalgalleriet (nå Nasjonalmuseet for kunst og arkitektur) var imidlertid avvisende til å hjelpe til med rehabiliteringen av Johannessen. Denne negative holdningen har vedvart, ifølge Mehren. Derimot hadde Mehren gode kontakter i utlandet, blant annet med den innflytelsesrike tyske kunsthistorikeren Erich Steingräber (1922–2013) i München, og legen, kunstsamleren og direktøren Rudolf Leopold (1925–2010) i Wien. Dette samarbeidet førte til flere meget vellykkede Johannessen-utstillinger i utlandet. Undertegnede har selv sett Aksel Waldemar Johannessens bilder utstilt i Leopoldmuseet i Wien, der de sto seg meget godt i selskap med verker av Egon Schiele (1890–1918) og Oskar Kokoschka (1886–1980).

Ca. halvparten av Johannessens malerier tilhører nå Christen Sveaas som eier Kistefosmuseet, mens Mehren og hans familie på visse betingelser ønsker å donere sin samling til Oslo kommune. Hva som skjer videre, blir spennende.

I august 2017 kunne Johannessen-bilder sees på en minneutstilling hos Blomqvist, samme sted som i 1923. Vernissasjen var godt besøkt, men vi så ingen fra Nasjonalmuseet der.

Historien om Johannessen-malerienes kronglete vei mot anerkjennelse berører et generelt problem. Hva skal til for å bli anerkjent som kunstner?

Å være en dyktig kunstner, ja vel, men man må også være med i de rette kretser og ha de rette venner (4). Det spørs om denne sosiale silingsprosessen alltid favoriserer de beste.

Kunst er ikke bare kunst.

Det er en kunst å være kunstner.

Øivind Larsen

oivind.larsen@medisin.uio.no



Figur 2: Kunstsamleren Haakon Mehren holdt et engasjert åpningsforedrag ved minneutstillingen i Blomqvists Kunsthandel 10. august 2017. (Foto: Øivind Larsen)



Figur 3: Arbeidertog – med likhetspunkter til samtidig russisk kunst. Som treskjærer av yrke utformet Aksel Waldemar Johannessen bilde-rammene selv. Rammene må derfor sees som en del av kunstverkene, selv om de sjelden tas med når bildene gjengis i reproduksjon. (Foto: Øivind Larsen)



Figur 4: Johannessens datter Aasa. Her går assosiasjonene i retning av Gustav Klimt (1862–1918) og jugendstilen. (Foto: Øivind Larsen)



Figur 5: Dobbeltportrett. Til høyre sees kunstneren med kone og barn, til venstre ser vi ham som fordrukkent vrak. (Foto: Øivind Larsen)



Figur 6: Døden forutsies: Med svarte seil forlater foreldrene sine barn, mens presten ser strengt ned på dem fra veggen. (Foto: Øivind Larsen)

Litteratur

1. Mehren H (red.) *Aksel Waldemar Johannessen: vår glemte maler*. Oslo: Gyldendal, 1992.
2. Mehren H. "Dansen gjennom skuggeheimen" – kampen for Aksel Waldemar Johannessen. Oslo: Orfeus, 2011.
3. Delle Cave F, Mehren H (eds.) *Garborg, Ibsen, Johannessen, Munch, Uppdal*. Viennal Bolzano, 1997.
4. Larsen Ø. Kafesitteriet i kunsten. *Tidsskr Nor Legeforen* 1997; 117: 635, 637.